

Växjö universitet
Institutionen för pedagogik

Barns inflytande

**Pedagogers tankar och förhållningssätt kring
barns inflytande i förskolan**

Hanna Arningsmark

Camilla Meijer

Examensarbete 10 poäng

I lärarutbildningen

Höstterminen 2007

SAMMANFATTNING

Hanna Arningsmark & Camilla Meijer

Barns inflytande

Pedagogers tankar och förhållningssätt kring barns inflytande i förskolan.

Influence of children

Teachers' thoughts and attitude regarding influence of children in pre-school.

Antal sidor: 37

Syftet med detta examensarbete har varit att fördjupa oss i pedagogers tankar och förhållningssätt kring ämnet barns inflytande i förskolan. Vi var också nyfikna på hur pedagogerna beskriver det praktiskt arbetar kring inflytande på förskolorna.

Studien är av kvalitativ karaktär. Den baseras på åtta intervjuer med pedagoger, verksamma i förskolan. Vi har tolkat vårt resultat utifrån olika barnperspektiv och olika demokratiuppfattningar, vilket gett oss en fördjupad förståelse av området.

Resultatet i vår studie visar att samtliga pedagoger ansåg att ämnet var viktigt och intressant men ändå fanns det uttryck för en osäkerhet kring hur och varför man arbetar med det.

Sökord: Inflytande, Delaktighet, Demokrati

Postadress
Växjö universitet
351 95 Växjö

Gatuadress
Universitetsplatsen

Telefon
0470-70 80 00

E-post

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Syfte	6
2.1 Problemformulering	6
3. Bakgrund	7
3.1 Barnsyn och barnperspektiv	7
3.2 Fyra barndomsförståelser	9
3.3 Ett demokratiskt förhållningssätt	10
3.4 Demokrati i förskolan	14
3.5 Olika demokratiuppfattningar	14
3.6 Skolverkets nationella utvärdering	15
3.7 Barnombudsmannens årsrapport	15
3.8 Studie bland femåringar	17
3.9 Vad står det i läroplanen?	17
4. Metod	18
4.1 Kvalitativ och kvantitativ metod	18
4.2 Metodval	18
4.3 Intervju som metod	18
4.4 Genomförande	19
4.5 Undersökningspersoner	19
4.6 Bearbetning	20
4.7 Reliabilitet, validitet & tillförlitlighet	20
4.8 Etiska frågeställningar	20
5. Resultat	22
5.1 Vad framhåller pedagogerna som viktigt vad gäller barns inflytande?	22
5.1.1 <i>Inflytande handlar om att iaktta och lyssna på barnen</i>	22
5.1.2 <i>Inflytande handlar om valmöjligheter och ansvar</i>	24
5.1.3 <i>Inflytande kräver struktur i verksamheten</i>	25
5.2 Vilka möjligheter och hinder till inflytande går att urskilja?	25
5.2.1 <i>Önskemål om fortbildning</i>	26
6. Analys	28
6.1 Barns inflytande utifrån olika barnsnyer	28
6.2 Demokrati och barns inflytande	29

<i>6.2.1 Participativ demokrati</i>	29
<i>6.2.2 Representativ demokrati</i>	30
<i>6.2.3 Deliberativ demokrati</i>	30
6.3 För- och nackdelar med barns inflytande i förskolan	31
7. Diskussion	32
7.1 Metoddiskussion	32
7.2 Vilka föreställningar har pedagoger kring barns inflytande i förskolan?	
Hur arbetar man praktiskt med barns inflytande på förskolan?	32
7.3 Fortbildning en förutsättning för att synliggöra barns inflytande?	34
7.4 Fortsatt forskning?	34
Källförteckning	35
Bilaga 1	
Bilaga 2	

1. Inledning

I förskolan läggs grunden för att barnen skall förstå vad demokrati är. Barnens sociala utveckling förutsätter att de allt efter förmåga får ta ansvar för sina egna handlingar och för miljön i förskolan. De behov och intressen som barnen själva på olika sätt ger uttryck för bör ligga till grund för utformning av miljö och planeringen av den pedagogiska verksamheten. (Lpfö 98:10)

Barns inflytande och delaktighet är ett ämne som genomsyrar *Läroplan för förskolan – Lpfö 98*. Begreppet demokrati är ett av de grundläggande värden som det trycks mycket på i läroplanens värdegrundsmål.

Som samhällsmedborgare är det viktigt att man känner tilltro till demokrati, därför är det av stor vikt att man börjar redan på förskolan. Genom att lyssna på barnen och ta del av deras upplevelsevärld kan man på många sätt få dem delaktiga i verksamheten. Tidigare studier visar dock på en osäkerhet ute i landets förskolor, i ämnet barns inflytande (Skolverket 2004).

Planeras förskolans verksamhet efter barnens intressen eller är det pedagogerna som bestämmer hur innehållet i verksamheten ska se ut? Vår erfarenhet säger att man många gånger ser hinder istället för möjligheter. Man skyller på för stora barngrupper och knappa resurser. Det råder också delade meningar om huruvida barn är kompetenta nog att kunna bestämma och påverka sin situation i förskolan. Men vad är egentligen kompetens? Är det endast förknippat med ålder och erfarenhet, att vuxna helt krasst vet bättre än barn.

Vår övertygelse är att barn tidigt måste få känna att de kan vara med och påverka, annars slutar de så småningom att uttrycka sina åsikter och tappar på sikt tilltron till demokrati. Ur ett samhällsperspektiv kan detta leda till att man inte bryr sig om att rösta i exempelvis politiska val.

Vårt intresse ligger främst i att fördjupa oss i pedagogers tankar och förhållningssätt i ämnet barns inflytande och delaktighet. För att begränsa arbetet har vi valt att inrikta oss på den planerade verksamheten ute på förskolorna. Mycket av tidigare forskning inriktas på elevers inflytande i skolan. Vi anser att det fattas både litteratur och studier kring barns inflytande i förskolan.

I förskolan läggs grunden för det livslånga lärandet och därför är det viktigt att verksamheten vilar på demokratisk grund. Genom vår studie vill vi fördjupa oss i ämnet, och förhoppningsvis också väcka ett intresse ute på fältet.

2. Syfte

Vilka föreställningar har pedagoger kring barns möjlighet till inflytande och delaktighet i förskolan?

2.1 Problemformulering

Vad framhåller pedagogerna som viktigt vad gäller barns inflytande?

Hur arbetar man med barns inflytande på förskolan?

Vilka möjligheter och hinder till inflytande går att urskilja?

3. Bakgrund

3.1 Barnsyn och barnperspektiv

Grunden för förskolans verksamhet tar i mycket sin utgångspunkt i vilken barnsyn pedagogerna har (Åberg & Lenz Taguchi 2005). I dag pratar man mycket om det kompetenta barnet, men hur ger vi barnen möjligheter att vara kompetenta i förskolan? Det är i pedagogens förhållningssätt varje dag, som barnsynen blir synlig. Åberg och Lenz Taguchi (2005) menar att vi alla har en medveten och en omedveten barnsyn, som båda påverkar sättet att förhålla sig till barnen. Som pedagog kan man välja en bild av barnet som kompetent och nyfiket, med en inneboende kraft och lust att lära. Det andra perspektivet handlar om att man istället väljer att se barns brister och behov. Pedagogens roll blir då att alltid finnas till hands, berätta, skydda och hålla koll med mera. Detta perspektiv innebär också att man som vuxen alltid vet och kan allt och uppgiften blir att förmedla detta till barnen. Synen på barn i förskolan domineras ofta av ett traditionellt utvecklingspsykologiskt perspektiv. Författarna framhåller att man som pedagog omedvetet styrs av tanken att en fyraåring är på ett visst sätt och en tvååring på ett annat. ”Vad ett barn (eller för den delen en vuxen) kan eller inte kan, beror på i vilket sammanhang vi befinner oss och med vem” (Åberg & Lenz Taguchi 2005:60). Åberg och Lenz Taguchi (2005) tydliggör att man som pedagog har lika mycket att lära av barnen som barnen har att lära av mig. Kunskap är något som man skapar tillsammans i en ständig dialog med det som finns runtomkring. De påpekar också att barnen inte har någon möjlighet att välja pedagoger, och detta ställer stora krav på oss att bli medvetna om vad som styr vad vi tänker och gör och vilka värden vi eftersträvar. Barnsyn handlar således också om människosyn, det har alltså att göra med våra grundläggande värderingar. Åberg talar också om barnsyn och kunskapssyn som sammanhängande.

Den barnsyn jag valt och den pedagogroll jag valt har att göra med vilken kunskapssyn jag har. Om jag vill förstå mina egna handlingar i mötet med barnen blir det alltså viktigt att reda ut mina föreställningar kring lärande (Åberg & Lenz Taguchi 2005:60).

”Barn har en erkänd och självständig plats i samhället med egna rättigheter som individer och som fullvärdiga samhällsmedlemmar” (Dahlberg, Moss & Pence 1999:76). Dahlberg, Moss och Pence (1999) anser att det lilla barnet redan från början är en medkonstruktör av kultur, kunskap och av sin egen identitet. Barn är således inget objekt som man kan mäta i separata

kategorier, så som till exempel social – eller kognitiv utveckling. Författarna menar att man inte ska isolera dessa komplexa processer från varandra, utan istället se barnet som ”ett unikt, komplext och individuellt subjekt” (Dahlberg, Moss & Pence 1999:77). Vidare tycker författarna att lärande inte är en individuell kognitiv handling. Lärande ska istället ses som kooperativ och kommunikativ aktivitet, där barnet tillsammans med vuxna och andra barn konstruerar kunskap och skapar mening i sin värld. Lärande handlar alltså inte om en kunskapsöverföring med förutbestämda resultat. Det lilla barnet bör således förstås och erkännas som en medlem i samhället. Barnet existerar inte bara i hemmet utan också i den stora världen utanför. Det betyder enligt Dahlberg, Moss och Pence (1999) att barnet är en medborgare med rättigheter. Rättigheter som barnet kan åta sig allt eftersom hon eller han blir kapabel. Men det handlar också om en medborgares skyldigheter. Det lilla barnet har en aktiv relation till vårt samhälle och finns i världen som den är idag. Barnet påverkas av världen runtomkring och handlar och skapar mening utifrån det.

”Pedagogisk arbete är en produkt av vem vi tror det lilla barnet vara” (Dahlberg, Moss & Pence 1999:81)

För att på bästa sätt låta barn få inflytande över sin situation krävs det ett djupare perspektiv nämligen att försöka se utifrån ett barnperspektiv (Arnér 2006). Detta innebär att man ser till en minoritetsgrupps intressen och ställer sig frågan om samhället lyssnar till barnen och låter dem komma till tals inom de områden som berör dem. Rasmusson (1994, i Arnér 2006) har gjort en analys av begreppet barnperspektiv och påtalar att det finns en risk att ordet blivit ett modeord utan verkligt innehåll. Ett barnperspektiv är något den vuxne väljer att ta vilket gör att det är svårt att hålla fast vid.

Körholt (1991, i Arnér 2006) anser att det inte finns ett barnperspektiv utan det är föränderligt beroende av vilka barn det handlar om. Hon tror begreppet används olika beroende av olika kulturella, sociala och historiska faktorer som råder i samhället. Vidare menar hon att barnperspektivet både handlar om barnens egen syn på sin tillvaro samt de vuxnas perspektiv på barn.

Qvarsell (2001, i Arnér 2006) utförde en studie om samverkan som visade att barn och pedagoger värderade olika då de berättade om viktiga aspekter ur förskolesynpunkt. Barnen gjorde själva förskolan som sådan betydelsefull medan de vuxna framhöll barnen som viktigast. Pedagogerna prioriterade trygghet bland barnen, omsorg och kontroll över de barn som vistas i verksamheten. Denna författare tycker att man kan se detta utifrån två aspekter. Dels att pedagogerna vill barnens bästa men också att barnperspektivet blir försummat.

Problematiken ligger i att barnen vill ha inflytande över att vistas i olika miljöer medan pedagogerna då är rädda att tappa kontrollen.

Arnér (2006) skriver att begreppet barnsyn också handlar om vilken syn vi har på barnet. Vår barnsyn speglar pedagogers uppfattning om vem eller vad ett barn är, hur barn lär och utvecklas vilket är avgörande för hur pedagoger bemöter barnen i sitt handlande.

Näsman (1995, i Arnér 2006) benämner synen på barn som ”not yet’s” vilket syftar på att barn inte ses som fullständiga förrän de blivit vuxna. Hon tycker att det borde fokuseras mindre på vad barn och ungdomar ska bli samt på att åstadkomma förändringar i deras liv.

Pramling (1995, i Johansson & Pramling, Samuelsson 2003) menar att synen på barn är påverkad av vår egen uppväxt och påverkar hur vi förhåller och bemöter barn i verksamheten. Det är viktigt att som pedagog reflektera över sitt handlande och varför vi handlar som vi gör i olika situationer.

Johansson och Pramling, Samuelsson (2003) skriver om pedagogers förhållande till barnperspektiv. Deras uppfattning är att barnperspektivet handlar om pedagogers grundsyn i att förstå det barnet uttrycker som meningsfullt. Det kräver också en pedagog som med utgångspunkt i detta reflekterar över barnets handlande och vad det kan vara ett uttryck för. Det handlar också om att ha kunskap samt vara lyhörd för barns uttryck. Viktigt är att som pedagog se sin del i detta sammanhang eftersom man alltid omger barnen.

Utbildningsdepartementet, (1990, i Johansson & Pramling, Samuelsson 2003) skriver om barnperspektivet utifrån ett demokratiskt sammanhang och anser att alla barn har rätt att få säga sin mening och har rätt att bli lyssnad på.

3.2 Fyra barndomsförståelser

Johansson och Johansson (2003) beskriver fyra så kallade barndomsförståelser eller bilder av barn som är avgörande för pedagogens förhållningssätt. Den första idén kallar man *det formbara barnet* som bygger på tanken att barnet inte från början har en social förmåga. Man menar att barnet fostras och formas till förmågan att visa respekt och umgås med andra. Inom detta synsätt är det ofta den vuxne som styr verksamheten, eftersom barnen ska lära sig något som de inte har utvecklat ännu. Värden som ofta betonas i detta synsätt, anser författarna, är *respekt* och *hänsyn* till andra.

Den andra utgångspunkten kallar författarna *det goda barnet*. Här påtalar man att pedagogen har en tilltro till barnets inre vilja att handla etiskt gott. Läraren ses här som en viktig förebild för att det goda hos barnen ska komma fram. Inom detta begrepp ser man

också på barn som kompetenta barn som redan från födseln är sociala och samspelar med andra. Viktigt här är att lyssna på barns synpunkter och ge alla möjligheten att komma till tals.

Det tredje synsättet handlar om *det emotionella barnet*. Här anser författarna att pedagogen arbetar med utgångspunkten att barnen ska leva sig in i, och förstå andras känslor. Det är via empatin som barnen utvecklar moral. Om barnen upplever en liknande känsla som någon utsatt gör, lär de sig att agera gott, menar man.

Der fjärde och sista idén kallar författarna *det förnuftiga barnet*. Inom detta synsätt visar de vuxna tillit till att barnen har möjligheter att själva resonera sig fram till bra beslut, genom att olika val presenteras för dem som en hjälp på vägen. Barnens individuella ansvar och möjligheten att göra val är tankar som pedagoger med detta synsätt har. Pedagoger med detta synsätt betonar också vikten av individens integritet och frihet. ”Barns möjlighet till *inflytande* i sin lärprocess liksom att *få uttrycka sig och bli lyssnad på* är också värden i samklang med denna syn” (Johansson & Johansson, 2003).

3.3 Ett demokratiskt förhållningssätt

Demokrati och etik finns ju inte, precis som kärlek och vänskap, som konkreta fenomen eller realiteter. De måste handlas fram i varje ögonblick av livet som kärleksfulla, vänskapsfulla, etiska eller demokratiska handlingar i de specifika sammanhang som gäller (Åberg & Lenz Taguchi 2005:46)

Åberg och Lenz Taguchi (2005) diskuterar i sin bok olika diskurser för lärande i samlingar. I tänkandet kring samlingar dominerar ofta tanken på ett barncentrerat lärande, där varje barn blir synligt både för pedagoger och för de andra barnen. Frågor och svar anpassas till det enskilda barnets nivå och detta menar pedagoger utgör en skillnad från skolans inlärningspraktiker där alla förväntas göra samma sak samtidigt. Författarna anser dock att i det praktiska genomförandet av samlingen är barncentrering ofta svår att leva upp till. Frågor och svar liknar i mycket skolpraktiken, ibland är förskolan till och med mer skollik än många av dagens skolor. Det går åt mer energi till att disciplinera barnen i samlingen än att utmana vart och ett av dem på deras utvecklingsnivå. Ofta blir det viktigare att lära barnen att sitta still och räcka upp handen än att låta det barncentrerade lärandet bli det styrande. Det är inte ovanligt att de vuxna ber barnen att gissa dag och datum och de ombeds också att räkna barnen. En sådan praktik, tycker författarna, redogör för en diskurs om lärande, ”där lärandet

ses som något enkelt instrumentellt som sker via överföringar och upprepningar” (Åberg & Lenz Taguchi 2005:50)

Enligt Arnér (2006) används ofta begreppen inflytande och delaktighet synonymt i verksamheter som förskola och skola visar forskningen. Hon använder sig av begreppet inflytande eftersom hon anser att inflytande handlar om att barn får påverka sin vardag i stor utsträckning. Pedagogerna ska planera utefter barnens önskemål och idéer. Delaktighet ger en känsla av att barnen måste ta del av något som är bestämt utan dem.

Demokrati och delaktighet är ord som behöver diskuteras, eftersom de kan, som allt annat, förstås på många olika sätt, menar Åberg & Lenz Taguchi (2005). Orden behöver vändas och vridas, prövas och omprövas för att en förståelse för hur vi ska ”göra” dem, ska komma till stånd. Demokrati är inte något vi kan lära barnen, påpekar författarna, utan det är något som vi lever och bygger tillsammans med barnen i en ständigt pågående utveckling. För att ge barnen möjlighet att förstå ett demokratiskt förhållningssätt, måste vi på allvar bjuda in dem och tro på deras förmåga. Åberg & Lenz Taguchi (2005) framhåller att det handlar om att ge barnen många tillfällen i vardagen till att uttrycka sina tankar och åsikter, men det handlar också om att lyssna på andras synpunkter. Som pedagog måste man ständigt skapa mötesplatser där vi alla gemensamt kan reflektera över förskolans vardag. Demokrati och delaktighet handlar alltså inte om att alla ska få göra det som de själva vill utan om att ge utrymme för fritt tänkande och respektera allas åsikter, menar de.

I början av ett mer demokratiskt arbetssätt finns ofta en osäkerhet kring hur man bjuder in barnen till delaktighet och hur man själv intar rollen som medforskande. Om man inte vet hur man ska förhålla sig, kan det i värsta fall leda till att man frånsäger sig ansvaret och lämnar över allt till barnen, i tron på att man på det sättet gör barn delaktiga. Därför måste man ständigt diskutera pedagogrollen och vad man egentligen menar med barns delaktighet. Delaktighet handlar alltså inte om att vi överlämnar allt ansvar till barnen och låter dem göra som de vill, menar Åberg & Lenz Taguchi (2005), istället måste vi försöka förstå hur vi kan göra för att bjuda in barnen att tänka tillsammans med oss.

Om man ska få möjlighet att känna delaktighet krävs det att någon lyssnar och respekterar mina åsikter och tankar. I en demokratisk förskola betyder det således att pedagoger respekterar och lyssnar till barns tankar och ger möjligheter för barnen att lyssna på varandra. Det blir utan tvivel svårt för barn att förstå demokratiska metoder om de aldrig ges möjligheten att samarbeta och ta ansvar för de egna handlingarna anser författarna. Ett etiskt tänkande är förutsättningen för att hitta mer demokratiska arbetssätt i förskolan. Det vill säga, som pedagog måste man reflektera över de egna handlingarna och vara beredd att

ompröva dem. Detta är ett arbete som aldrig kan bli färdigt, utan det är en process som ständigt pågår menar de.

Åberg & Lenz Taguchi (2005) diskuterar också begreppen makt och ansvar, där de påpekar att de vuxna måste göras medvetna om hur stark påverkan de har på barnens vardag. I förskolan har man till exempel fri lek och fritt skapande. Fritt från vad då? undrar författarna. Även om vi kallar det fri eller fritt så är det ändå vi som sätter upp ramarna för när och hur detta är möjligt. Hela tiden är det pedagogen som har ansvar och makt för vad barnen kan och inte kan göra anser de. Eftersom pedagogerna är de som organiserar dagarna på förskolan är det således också de som har makten att ge eller ta ifrån möjligheten till barns delaktighet när det gäller utformning av innehållet under en dag, enligt Åberg & Lenz Taguchi (2005).

Hur kan då pedagoger ge varje barn möjligheten till utmaningar som kan väcka lusten och nyfikenheten till att söka ny kunskap? Naturligtvis är det inte så, menar Åberg & Lenz Taguchi (2005), att alla barn är intresserade och överrens om allting. Inte heller de vuxna kan vara det. Det är viktigt att ett demokratiskt arbetssätt inte handlar om att alla ska tycka lika, eller att alla ska göra allt samtidigt och lika mycket. Det är inte det författarna åsyftar med delaktighet. De menar istället att alla barn är intresserade av något, och pedagogens uppdrag är att hitta och stödja dessa intressen och förmågor hos varje enskilt barn. Pedagogens ansvar är också göra varje barn till en tillgång i gruppen genom att lyfta fram alla deras olikheter. De vuxna kan inte, enligt författarna, sätta upp vissa regler för vad som ska göras för att det ska anses att man är delaktig. De anser att alla barn är intresserade men på skilda sätt. Utmaningen för pedagogen ligger i att hitta och förstå gruppens olika intressen och utifrån det utforma meningsfulla sammanhang för lärande.

När det gäller samlingar måste innehållet självklart vara intressant för barnen. Hur ska det annars kännas meningsfullt för barnen att samtala med varandra och med oss? Om barn inte är intresserade har de inte heller så mycket att säga eller fråga. Om samlingens innehåll istället bygger på barnens upptäckter föds genast många tankar och nyfikna frågor, enligt Åberg & Lenz Taguchi (2005). Författarna tycker att man måste ha barnens frågor i fokus när man planerar sin verksamhet. Men naturligtvis kan man inte uteslutande använda sig av detta utan man måste självklart fundera över hur man som pedagog kan utmana barnen i det som de själva inte kommer på. På det sättet tar man tillvara barnens tankar och idéer samtidigt som man lägger till utmaningar som ger dem möjligheter att vidga sina perspektiv. Detta kräver, menar författarna, att pedagogerna har en ständig lust att förkovra sig själva. Vi kan således inte ge barnen ansvaret för planeringen och organiseringen av verksamheten, istället måste man som pedagog ”ta hand” om barnens idéer och omvandla dem till ansvarsfull pedagogik

som utmanar barnen, både som grupp och enskilt, i sitt lärande. I ett demokratiskt arbetssätt är det de vuxna som måste ta ansvar för de lärande processer som pågår. Pedagogernas handlande, tänkande och förutsättningarna som ges är av största betydelse för resultatet av barnens lärprocess.

Åberg & Lenz Taguchi (2005) använder begreppen kooperativt lärande och meningsskapande när de diskuterar ett demokratiskt arbetssätt. För att arbetet med barnen ska bli både etiskt och demokratiskt menar de att man samtidigt använder och utmanar ”fantasin om det sanna barnet och den sanna pedagogen” (2005:88) Det sanna barnet är det som vi kallar det kompetenta, kunskapsökande och utforskande barnet, men vilka är föreställningarna kring vad en god eller sann pedagogs arbete är? I detta sammanhang diskuterar författarna en konstruktivistisk och en social – konstruktivistisk syn på barns lärande, där det förstnämnda handlar mycket om det individuella lärande, medan det andra lärandet i huvudsak sker i samspel med andra. Båda dessa synsätt innebär att barnen i stort sett skapar sin egen kunskap, därför behöver vi ibland gå i motstånd, menar Åberg & Lenz Taguchi (2005), och leta efter andra sätt att tänka för att nå ett mer etiskt och demokratiskt arbetssätt. Detta kräver dock att vi måste göra fler val än om vi håller oss till ett sätt att tänka. Det handlar således om att övervinna förskolans specifika praktiker och kunskapsinnehåll, och istället våga sig in i den osäkerhet som kan upplevas om man frångår det för - givet - tagna.

Precis som Åberg & Lenz Taguchi (2005) diskuterar också Dahlberg, Moss och Pence (1999) den konstruktivistiska och den social – konstruktivistiska synen på undervisning och barns lärande. Både den konstruktivistiska och den social – konstruktivistiska rörelsen handlar om att barnet ses som aktivt och flexibelt. Båda synsätten förväntar sig också att pedagogen startar utifrån barns vardagsförståelse. Det social – konstruktivistiska synsättet jämför författarna med ett postmodernt perspektiv, där man som pedagog inte kan falla tillbaka på oföränderlig och absolut kunskap. Istället måste man ta ansvar för det egna lärandet och meningsskapandet. Ett postmodernt förhållningssätt, menar författarna, ställer stora krav på den pedagogiska processen. Det handlar om att tillhandahålla rum där det ges möjligheter till forskning där barnen blir kapabla att arbeta kreativt. Detta arbetssätt utvecklar också en egen identitet hos barnen. När de mänskliga relationerna fungerar som pedagogisk bas, ses kommunikationen som lösningen till barns lärande (Dahlberg, Moss & Pence 1999). Genom kommunikation kan barnen känna deltagande och tillhörighet, de lär sig också in ta olika perspektiv, de kan diskutera och argumentera och lär sig således handskas med nya situationer.

3.4 Demokrati i förskolan

Kihlström (1998) skriver om hur förskollärare uppfattar yrkets pedagogiska innehåll. Hon menar att för att skapa demokratiska situationer i förskolan kräver det pedagoger som på ett medvetet sätt skapar dessa tillfällen. Exempelvis skapas dessa genom att förskollärare och barn leker tillsammans. Vid de här tillfällena tar man hänsyn till varandra och uppskattar varandras olikheter. Förskollärarna fokuserar på att ge barnen uppdrag som ska leda till att barnen både i handling och dialog accepterar varandra och känner att de lyckas i sina uppdrag. Kihlström (1998) berättar om förskollärare som arbetat temainriktat för att rikta in sig på demokrati, genom att samtala kring att barnen är olika fast ändå lika och att man ska respektera varandra oavsett. Det är lätt att dra alla över en kant. Förskollärarna som Kihlström (1998) intervjuade var ute efter att visa barnen att även om man tycker olika reagerar man ändå oftast på liknande sätt och är därigenom ändå lika. De intervjuade i hennes undersökning menade ändå att det viktigast var som pedagog att föregå med gott exempel eftersom barn ser allt vi gör men reflekterar inte alltid över vad vi säger.

3.5 Olika demokratiuppfattningar

Fritzell (2003) beskriver olika demokratiuppfattningar och väljer att dela in dem i tre olika synsätt.

Den första uppfattningen handlar om att man utser representanter till beslutande församlingar och kallas för representativ demokratiuppfattning. Denna uppfattning kräver ett deltagande från dem som är utsedda som ombud att representera församlingen. Inom denna representativa demokrati krävs det också att man beaktar representanternas eget intresse i frågan samtidigt som man ger utrymme för att agera och driva frågor framåt. Den här modellen kan lämpa sig exempelvis då man i skolan ska välja vart årets utflykt ska gå.

Den andra uppfattningen, som kallas participativa demokratin, handlar om ett aktivt deltagande i beslut och överläggningar. Genom denna demokratiuppfattning får individer och grupper chansen att agera för egna intressen i relation till andra motparter av annan åsikt. Människor får i hög utsträckning diskutera och debattera inför beslutsfattande. Ett exempel på detta kan vara våra styrdokument som bryts ner till lokala mål utifrån förskolan behov och intresse.

Den deliberativa demokratin, som är den tredje beskrivningen, handlar mer om den argumenterande kommunikationen mellan berörda parter som metod för beslutsfattande och problemlösning. I jämförelse med den representativa demokratiuppfattningen innehåller denna syn en förmåga att förändra deltagarnas tidigare ståndpunkt. Denna modell ger

utrymme för reflektion över olika alternativ i fråga om beslutsfattande. Individerna får möjligheten att lyssna och ge sin åsikt innan de fattar beslut i någon form av grupp som ska nå fram till ett gemensamt beslut.

3.6 Skolverkets nationella utvärdering

I Skolverkets nationella utvärdering av förskolan, *Förskola i brytningstid* kan man läsa att; "...barns inflytande är ett område, där det är relativt svårt att omsätta läroplanens mål i praktiken, jämfört med vissa andra områden" (2004:151). Utvärderingen visar också att det finns stora skillnader kring hur pedagoger ser på barns inflytande. Inflytande för en del pedagoger är rent formella, det vill säga demokratiska sammanträdesliknande former. För andra handlar det om det informella inflytandet där barnens idéer och intressen är grunden för verksamheten. Målen i läroplanen handlar både om formellt och informellt inflytande men de handlar också mycket om personalens förhållningssätt. Studien visar att barns inflytande är ett prioriterat område i många kommuners skolplaner, men samtidigt uttalas en osäkerhet och många menar att man inte kommit särskilt långt i förhållande till läroplanens mål. Att låta barnen utvärdera verksamheten, kan vara ett sätt att öka deras inflytande, men det är inte särskilt vanligt visar studien. Hur man ser på och arbetar med planering har stor betydelse för inflytandet. Några menar att barns inflytande är mycket begränsat och finns bara inom de ramar som de vuxna satt upp. Rutiner och den fastlagda planeringen är det som styr verksamheten. Många anser att dagens stora barngrupper är ett hinder för delaktighet och inflytande. Man tycker till och med att verksamheten är mer strukturerad nu än tidigare. Ett annat hinder kan vara att barns inflytande är ett område i läroplanen som utmärks av nytänkande och många förskolor saknar helt enkelt erfarenhet kring hur man kan arbeta med dessa frågor.

3.7 Barnombudsmannens årsrapport

Enligt Barnombudsmannens årsrapport (2006) är den största delen av demokratin i Sverige sedd som representativ vilket innebär att kommunmedlemmar endast kan påverka politiskt genom sin rösträtt. Rösträtt har man inte förrän man fyllt 18 år vilket kräver av samhället att de finner andra vägar att ge barn och unga inflytande och ansvar. Genom att barn får känna delaktighet samt inflytande stärker deras självkänsla och att man är värd mycket som människa. När någon lyssnar på mina åsikter och tar mig på allvar känns jag som person respekterad. Om barn och unga får möjlighet framföra sina åsikter samt känner sig respekterade ökar deras tilltro för demokrati. Skulle man inte få föra fram sina åsikter och inte

bli tagen på allvar sjunker självkänslan och man tappar tron på demokratin. Demokrati måste få upplevas för att kunna leva vidare i samhället. Genom att ta till sig barn och ungas erfarenhet och kunskap leder till en kvalitetshöjning som bara nås om vi lyssnar till vad de har att säga. Barnens erfarenhet av dagens samhälle kan bara de delge oss om vi lyssnar till vad de har att säga. Tillsammans med barnens och de vuxnas bild av samhället blir beslutsunderlaget komplett.

Barnombudsmannens årsrapport (2006) visar en enkät då kommunerna blivit tillfrågade i vilken utsträckning de har lyssnat och tagit del av barnens åsikter. Det vanligast svaret var ibland. Inom förskolan svarade 8 procent att det alltid inhämtas synpunkter från barnen. I 44 procent av de tillfrågade svarade de att de ofta gjorde det. Det var 38 procent som svarade att de ibland inhämtade synpunkter från förskolan.

En annan enkät i årsrapporten (2006) visar att var fjärde elev upplever att läraren för det mesta frågar eller tar reda på deras åsikt. Hälften tycker att läraren ibland lyssnar till deras synpunkter och var fjärde tycker sällan eller aldrig att de tar del av deras synpunkter. Resultatet visar att eleverna tycker läraren lyssnar mer än att föra en aktiv dialog med dem. Vuxna måste se till att skapa förutsättningar för att barn ska kunna vara med och påverka och visa att deras åsikter gör skillnad.

Barnombudsmannen anser att det bör skapas fler sätt att öka barns inflytande i frågor som berör dem själva. Det behövs ett större utrymme i skolan för att barn ska lära sig hur de kan vara med och påverka i samhället.

Enligt Rädda barnen (2004, i Barnombudsmannens årsrapport, 2006) är det en rättighet att barn och unga har politiskt inflytande över beslut efter som barnkonventionen som Sverige ratificerat säger att barn ska uttrycka sina åsikter och har rätt att bli hörda. Barnens åsikter ska tillmätas i förhållande till sin mognad och ålder.

I artikel 12 ur barnkonventionen beskrivs barns rätt till inflytande:

1. Konventionerna skall tillförsäkra det barn som är istånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.

2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstolar - och administrativa förfaranden som rör barnet. (Rädda barnen 2004, citerat efter Barnombudsmannen 2006:12)

3.8 Studie bland femåringar

Sheridan och Pramling Samuelsson (2001, i Johansson & Pramling, Samuelsson 2003) ger en beskrivning över en utförd studie som grundade sig i att femåringar skulle öka sin förståelse för delaktighet i förskolan. Studien visade att barnen mestadels relaterade delaktighet till sin egen lek. De tyckte att de oftast fick bestämma i leken där de vuxna inte var närvarande och kunde påverka. Detta visade att barnen tyckte sig kunna bestämma då de vuxna inte var en del av sammanhanget. I barnens värld handlade delaktighet om att få bestämma i sin lek och eftersom vuxna oftast inte ingår i deras lek var det just här de hade möjlighet att bestämma och påverka. Barnen var också medvetna om att delaktighet inte handlade om att försöka bestämma över kompisarna utan vad de skulle leka. Som pedagog är det viktigt att både tolka och förstå men också att möta och utmana de barn man omges av.

3.9 Vad står det i läroplanen?

”Verksamheten skall bedrivas i demokratiska former och därigenom lägga grunden till ett växande ansvar och intresse hos barnen för att de på sikt aktivt skall delta i samhällslivet” (Skolverket 2006:3)

”Arbetslaget skall se till att alla barn får möjlighet att efter ökande förmåga påverka verksamhetens innehåll och arbetssätt och delta i utvärderingen av verksamheten” (Skolverket 2006:11)

4. Metod

4.1 Kvalitativ och kvantitativ metod

Kvalitativ och kvantitativ metod är två olika tillvägagångssätt inom forskningen. Den kvalitativa forskningen inriktar sig på ord mer än på siffror. Inom denna metod är forskaren ute efter en nära relation till dem som intervjuas, detta för att kunna uppfatta världen på samma sätt, det vill säga "se världen med deras ögon" (Bryman 2002:272). Den kvalitativa forskningen brukar nästan alltid vara ostrukturerad. På det sättet kan den anpassas efter hur studien utvecklas. Att studera människor i deras naturliga miljö är viktigt. Den kvalitativa forskaren fokuserar på vad de studerade uppfattar som viktigt och betydelsefullt och detta är vägledande för resultatet (Bryman 2002).

För den kvantitativa forskaren är det viktigt med siffermässiga mätmetoder istället för ord. Inom denna forskningmetod har man ingen nära relation med deltagarna. Det är vanligt förekommande att man inte träffar undersökningspersonerna överhuvudtaget, utan når ut via enkätundersökningar. I en kvantitativ undersökning är det forskarens frågor och intressen som styr, och de påverkas inte av dem som studeras. Denna forskningsmetod är mycket strukturerad där frågeställningar och begrepp är väl avgränsade (Bryman 2002)

4.2 Metodval

Vi inledde vårt arbete med att göra en litteraturgenomgång, där den främsta litteraturen hittades på bibliotek. Vi sökte också på Internet efter tidigare forskning i ämnet. Eftersom vi är intresserade av vilka föreställningar pedagoger har kring barns inflytande och hur de arbetar praktiskt med detta i förskolan valde vi att göra en kvalitativ undersökning, där uppsamling av data skedde via intervjuer med förskolepersonal. Denna metod valde vi för att få ett grundligt och djupt underlag till hur man hanterar begreppet barns inflytande i förskolan.

4.3 Intervju som metod

Intervjuer är en vanligt förekommande metod när det gäller kvalitativ forskning. Det finns flera olika varianter av intervjuer. De vanligaste intervjumetoderna inom denna forskning är ostrukturerade - eller semi - strukturerade intervjuer (Bryman 2002).

Vi har använt oss av semi - strukturerade intervjuer. Med detta begrepp menar man att forskaren följer en så kallad intervju - guide som innehåller ett antal förbestämda frågor.

Dessa frågor ger dock stort utrymme för intervjupersonen att fritt utforma svaren. Frågorna i intervju – guiden behöver inte ställas i samma ordning vid de olika intervjutillfällena och det är tillåtet att, som intervjuare, ställa följdfrågor.

4.4 Genomförande

Vi tycker att det är viktigt att möta intervjupersonerna i sin vardagliga miljö, detta för att få till ett så naturligt möte som möjligt. Vi är inte vana vid att genomföra intervjuer, därför har vi tagit del av Kvaless (1997) kvalifikationskriterier för intervjuaren. Dessa kriterier handlar bland annat om att vara tydlig, det vill säga att ställa korta och begripliga frågor. Det handlar också om att man visar hänsyn, genom att ge dem tid och tala till punkt. Det är också av vikt att vara öppen genom att reagera på det som är viktigt och vara flexibel under intervjun. Viktigt är också att tolka det som sägs, det vill säga klargöra och utveckla det som personen säger utan att påtvinga personen sina egna tolkningar. Man måste också vara strukturerad, det vill säga, man beskriver syftet samt inleder och avrundar på ett tydligt sätt.

Efter önskemål från de tillfrågade intervjupersonerna genomförde vi intervjuerna med två personer i taget. Eftersom vi valde denna metod blev detta vad Bryman (2002) kallar för en fokusgrupp även om en fokusgrupp oftast, enligt författaren, består av minst fyra personer. Främsta syftet med en fokusgrupp är, enligt författaren, att man som forskare är intresserad av hur individer kan reagera på varandras åsikter och hur de diskuterar i en viss fråga. Eftersom vi trodde att denna metod skulle gagna kvalitén på intervjuerna såg vi detta önskemål enbart som en fördel, dessutom kunde detta säkert få de deltagande personerna att känna sig mer bekväma i intervjusituationen, vilket också kunde leda till ett bättre resultat. Intervjuerna bandades om personerna samtyckte.

4.5 Undersökningspersoner

Intervjuerna gjordes ute på två förskolor med fyra personer på varje förskola. Att bestämma hur många intervjuer man behöver göra är en bedömning som man behöver göra utifrån undersökningens syfte (Kvale 1997). I vårt fall var båda förskolorna stora, med flera avdelningar. Vår avsikt var att få tag i intervjupersoner från olika avdelningar, för att bredda urvalet. Vi inriktade oss inte enbart till förskollärare. Eftersom det finns två yrkeskategorier inom förskolan, förskollärare och barnskötare, såg vi ett värde i att också bjuda in barnskötare till vår undersökning. Vårt urval är vad Bryman (2002) kallar för ett bekvämlighetsurval.

4.6 Bearbetning

Så snart intervjuerna var genomförda satte vi oss ned för att transkribera intervjuerna (Bryman 2002). I transkriberingen skriver man ner ord för ord vad som sagts under intervjun. Denna process är mycket tidskrävande men det underlättar analysen av vad människor har sagt och hur de har sagt det. Tillvägagångssättet bidrar också enligt Bryman (2002) till att vårt minnes begränsningar förbättras och eventuella omedvetna tolkningar kan kontrolleras. Efter transkriberingen behandlade vi intervjufrågorna, genom att tillsammans göra en sammanställning av det som kommit fram under intervjuerna.

4.7 Reliabilitet, validitet & tillförlitlighet

Reliabilitet och validitet är två viktiga begrepp inom kvantitativ och kvalitativ forskning. De är båda mätinstrument för kvalitén i en undersökning. Inom den kvalitativa forskningen är dock dessa instrument svårare att tillämpa (Bryman 2002).

Validitet innebär att man kontrollerar om man undersöker det man avser att undersöka. Man måste också förvissa sig om att man genomför forskningen på ett tillförlitligt sätt, det vill säga ha en god reliabilitet (Patel & Davidsson 1994). För att uppnå god reliabilitet krävs det att intervjuaren är tränad, vilket är tveksamt i vårt fall men eftersom vi också bandade intervjuerna kan detta stärka reliabiliteten (Patel & Davidsson 1994). Viktigt att tänka på är också den eventuella intervjuareffekt som lätt uppstår. Med detta menar Patel och Davidsson (1994) att de som intervjuas lätt kan påverkas av hur intervjuaren uppträder, det vill säga, man försöker svara det som förväntas av en. Eftersom vi kom som lärarstudenter tror vi att denna effekt kan ha haft påverkan på svaren i vår undersökning.

Eftersom validitet fokuserar mycket på mätning av olika slag menar Bryman (2002) att detta instrument inte är så viktigt inom kvalitativ forskning. En mätning som man dock kan göra är att jämföra sitt resultat med teorin och kontrollera att man där har en god överrensstämmelse. Om så inte varit fallet i vår undersökning, skulle vi söka ytterligare teori för att stärka empirin.

4.8 Etiska frågeställningar

Enligt Bryman (2002) delar man inom svensk forskning in etiska frågeställningar i fyra delar. Det första kallar han informationskravet, vilket innebär att personerna som ingår i studien blir informerade om undersökningens syfte i förväg. De ska också informeras om att det är frivilligt och att de när som helst har möjlighet att avbryta intervjun. I vår studie informerade vi om syftet, då vi gick ut med en förfrågan om deltagande via brev.

Samtyckeskravet, kallar författaren nästa del. Det handlar om att deltagarna själva bestämmer över sin medverkan. Om man till exempel tänkt intervjua barn, krävs vårdnadshavarens godkännande. Vi tillmötesgick intervjudeltagarna genom att låta dem bestämma över tid och plats för intervjun. Vi var också tydliga med att vi önskade bilda intervjun, men naturligtvis var det inget tvång.

Konfidentialitetskravet handlar om att personuppgifter kommer att behandlas konfidentiellt, det vill säga uppgifterna får ej nås av obehöriga. Vi använde oss inte av några personuppgifter i vår redovisning. Detta informerades intervjupersonerna om i intervjuens inledning.

Det fjärde och sista kallar Bryman (2002) för nyttjandekravet. Det handlar om att intervjumaterialet endast får användas i forskningssammanhang. Detta är naturligtvis något som vi respekterar och avser att följa.

5. Resultat

Vi har intervjuat sju förskollärare och en barnskötare. Vi kommer i vårt resultat inte göra någon åtskillnad på dessa utan benämna alla som pedagoger. Intervjuerna gjorde vi vid två olika förskolor.

5.1 Vad framhåller pedagogerna som viktigt vad gäller barns inflytande?

Barns inflytande handlar, enligt de intervjuade pedagogerna, om att man lyssnar på barnen och låter dem besluta och bestämma över sin dag i förskolan. Någon personal menar att verksamheten styrs helt ut ifrån barnen och att man ändrar tider och planering efter barnens behov och önskemål. Det är svårare att ge yngre barn inflytande över sin dag eftersom de inte har språket därför är det viktigt att följa barnet och att ge dem tid. Några pedagoger påpekade dock vikten av att vuxen ska vara vuxen. Att det är de vuxna som bestämmer men att vi lyssnar till barnen.

”Att de liksom är med i allt. Delaktiga i vad vi gör och att man liksom frågar och pratar och diskuterar.”

”Det betyder att man lyssnar på dem, varje individ. Även mindre barn kan ha synpunkter och åsikter. Svårt att låta dem välja själv alla gånger men att så långt som möjligt lyssna på vad barnen har för tankar i verksamheten.”

Några pedagoger menar att man ständigt för en dialog kring barns inflytande men att det inte diskuteras vid ett specifikt tillfälle.

”Egentligen diskuterar man det kanske inte så där rent....utan man har hela tiden en dialog om hur barngruppen fungerar.”

5.1.1 Inflytande handlar om att iaktta och lyssna på barnen

Flera av pedagogerna diskuterar mycket kring vad barnen tycker är roligt och skapar exempelvis tema efter detta. Ibland möblerar man om verksamheten för att tillgodose barnens behov. Man anpassar sig efter barnens intressen och ändrar planeringen för att kunna tillmötes gå barnens behov. Flera av pedagogerna pratar också om hur de delar barngruppen i mindre grupper också det för att kunna stärka inflytandet hos barnen.

”Det är ju genom miljön, men man skulle vilja ha mer tid för att iaktta barnen, vad dom står i utvecklingen. Det är inte alltid det dom säger utan det dom gör, när man tittar på barnen.”

Några pedagoger berättade om ett matråd som de hade på sin förskola. Där fick barn från varje avdelning träffa ekonomibiträdet och tillsammans med henne göra en matsedel för både frukost, middag och mellanmål. Mat är viktigt för barnen, menar pedagogerna, och detta system gör att det blir roligare att äta.

En pedagog berättar om hur hon låtit sin barngrupp vara med och utvärdera sin fyraårsgrupp. Åsikterna som kom fram där har hon tagit fasta på nästkommande termin när hon planerar verksamheten.

”Dom har inflytande mycket mer fast man tänker inte på det för det är så självklart. Man kommer nog på mycket mer om några timmar.”

Pedagogerna nämner leken som en viktig del i inflytandet. Att våga leka och fantisera är viktigt för genom leken bygger man upp den sociala kompetensen, menar de. En pedagog menar att barnen ska ha inflytande hela tiden och att som pedagog är det viktigt att utgå från barnens behov.

”och alla kanske inte behöver göra allting då man håller på med ett tema. En del vill hålla på jättemycket med tryck i färg och någon vill kanske bara göra en grej. Det är inte bara antingen eller utan olika grader av inflytande.”

Samtliga pedagoger tyckte att man planerade verksamhetens innehåll tillsammans med barnen ibland, men några poängterade också svårigheten med de mindre barnen som inte har något språk. Med de små barnen handlar det istället om att iaktta dem och ”se” vad de vill göra.

”Vill många små barn hälla och ösa med vatten, jamen då gör vi det och hoppar över sångsamlingen. På så sätt har dom inflytande.”

En pedagog beskriver hur de skapar tema efter barnens intresse. På avdelningen hade de ett barn som är väldigt intresserad av konstruktion därför fick detta bli temat.

” Man bygger vidare på allt som barnen är intresserade av. Fångar barnens intresse [.....] det är inte de vuxna som lär barnen utan barnen som lär oss.”

5.1.2 Inflytande handlar om valmöjligheter och ansvar

Ett par pedagoger berättade om hur de efter barnens önskemål låtit barnen hålla i samling och hur de också fått hjälpa till att lägga de yngre barnen.

Genom att visa att det finns olika alternativ hela tiden ger man barnen möjlighet till inflytande. Det kan handla om utevistelse på för - eller eftermiddag, massage - eller sagogrupp. I matsituationen tvingas man inte att äta allt utan även där får man göra val. En annan pedagog menar att det finns saker i alla sammanhang som de kan vara med och bestämma om. Några exempel var att barnen bestämde lek vid samlingen och de fick välja frukt. Några sa att det var lättare för de äldre barnen med inflytande eftersom de yngre är så egocentriska och har svårt att uttrycka sig.

” Vi hade handuppräckning häromdagen om vilka som ville gå ut och vilka som ville vara inne. Så räknade vi rösterna. Det blev lika. Så först fick vi vara ute en liten stund och sen gick vi in. Alla fick sin vilja igenom. Det var inte lätt för barnen. En del ville både och men de fick bara bestämma sig för något. En sak just nu.”

Pedagogerna gav också exempel som att barnen själva kunde ta mer ansvar för påklädning inför utevistelsen. De fick själva titta på vädret och se vilka kläder som lämpade sig.

”Vad är det för väder idag? Vad behöver jag ha på mig.”

”Då får hon ta ansvar för sina kläder och i så fall gå in och ta på sig sina regnkläder. Dom ska tänka efter själva. Detta är ju en sån diskussionsfråga som man skulle tagit upp i arbetslaget så att alla gör lika.”

Barn som vill gå ut då övriga gruppen har inneverksamhet går själv ut och frågar personal ute om det går bra att de kommer ut. De kan också välja om de vill gå till målarrummet eller om de vill besöka andra avdelningar.

”Dom påverkar hela dagen. På förmiddagen är dom inne och kan leka med vad dom vill. Dom går till andra avdelningar och leker eftersom dom är ute då.”

Någon berättade att då deras barn fick möjlighet att välja, valde de gärna sådant som man gjort tidigare, det vill säga sådant som pedagogerna hittat på.

”Man läser ju av barnen hela tiden...olika barn lockas av olika saker.”

Pedagogerna tycker att barnen påverkar hela tiden, och poängterar vikten av att vara lyhörd och flexibel inför deras intressen.

5.1.3 Inflytandet kräver struktur i verksamheten

På en avdelning förs en dialog kring den fria leken eftersom den inte fungerar, man menar att man måste styra upp leken samtidigt som barnen måste känna att de får bestämma över leken. Två av pedagogerna pratar mycket om att man måste styra stora barngrupper men det måste ändå ske på ett sätt så att barnen upplever det som om de har inflytande.

”Om man frågar vad man ska sjunga och väntar för länge, då blir barngruppen orolig. Har man många barn så krävs det rätt mycket styrning för att det inte ska flippa ur. Tyvärr.”

”Man måste vara planerad när man sätter sig ner. Har man 21 barn måste man ha kontroll. Har man 10 som ska sjunga eller leka lek så är det mycket enklare.”

Några poängterar också att många barn styr sina föräldrar för mycket hemma och de menar att det är viktigt med struktur på förskolan. De måste ha en fast hand och hjälp med att se sitt eget bästa. De menar att inflytande måste ske utifrån barnets mognad och ålder.

5.2 Vilka möjligheter och hinder till inflytande går att urskilja?

Samtliga pedagoger är positiva till barns inflytande och menar att barnen blir trygga i sig själva genom detta. Självkänslan stärks och de får känna att de är viktiga och att de kan påverka. Någon säger att man på detta sätt bygger relationer.

”Känner dom att vi lyssnar på dom, då blir det att dom lyssnar på oss, alltså så...”

En pedagog menar också att inflytandet gör att det blir mindre konflikter och att barnen får en bättre känsla för leksaker de har omkring sig. En annan menar också att det är förberedande för skolan. För skolan idag handlar mycket om egna initiativ avslutar hon.

”Det här är ju en jätteviktig grej att prata med föräldrarna om egentligen. Det är ett spännande ämne verkligen.”

Det flesta nämner de stora barngrupperna som ett hinder för barns inflytande. De känner att de inte riktigt fullt ut hinner lyssna på barnen och ge dem den tid de önskar.

Någon nämner också att det ligger en problematik i att övergången till skolan kan bli svår om de haft för stort inflytande i förskolan. Flera poängterar också att det måste vara lagom mycket inflytande så att barnen klarar av det.

”Dom ska inte bli för stora, dom ska vara barn och bestämma på barns villkor. Dom kan inte bestämma för mycket. Man ska inte ge dem alternativ hela tiden. Inflytande handlar om enkla, primära grejer som vi känner är självklara men som inte är självklara för barnen.”

Några pedagoger menar också att barn kan fastna i samma lekar men behöver komma vidare inom andra områden. De menar att pedagogens roll är att locka och fånga intresse, hjälpa barnet framåt.

”Jag tycker inte det finns några nackdelar för jag tycker dom ska få vara med. Det är ändå deras dagar. Skulle bli tråkigt för dom om dom alltid fick höra, nej, nej,nej från oss, och vi aldrig gick med på något eller att vi säger – hinner inte nu....”

5.2.1 Önskemål om fortbildning

Tre stycken av de intervjuade tyckte att de faktiskt är duktiga på att tänka på barns inflytande.

”Tycker andra förskolepersonal skulle se mer av den kunskap och arbetssätt. Att lyfta barnen och deras inflytande för jag tror att där gör man bestämda saker.”

De andra tyckte att de skulle behöva lite mer kunskap i ämnet, kanske i form av föreläsningar.

”Kunskap behöver man ju alltid.”

Någon pedagog menade att inför intervjun väcktes tankar på hur man förhåller sig till inflytande.

”Vad har de för inflytande och är det kanske för lite?”

Samtliga pedagoger tycker ämnet är viktigt och att det är bra att reflektera över vad man kan göra för barnen.

6. Analys

6.1 Barns inflytande utifrån olika barnsyner

Barns inflytande, för de intervjuade pedagogerna, handlar om att man lyssnar på barnen och låter dem besluta och bestämma över sin dag i förskolan. Några menar att verksamheten planeras efter barnens behov och önskemål. Enligt Arnér (2006) handlar inflytande om att barnen får möjlighet att påverka sin vardag i stor utsträckning. Hon menar också att pedagogerna ska planera utefter barnens önskemål och idéer. Johansson och Johansson (2003) beskriver fyra barndomsförståelser, där det ena kallas *det goda barnet*. Med detta menar författarna bland annat att det är viktigt att lyssna på barns synpunkter och ge alla möjligheter att komma till tals. Lenz Taguchi & Åberg (2005) menar att som pedagog måste man ständigt skapa mötesplatser där alla gemensamt reflekterar över förskolans vardag. De menar också att för att man ska få möjlighet att känna delaktighet krävs det att någon lyssnar och respekterar mina åsikter och tankar.

Några pedagoger berättade om påklädning inför utevistelsen som något som barnen bör ha inflytande över. Barnen fick själva ta ansvar genom att titta på vädret och avgöra vilka kläder som lämpade sig. Andra val som pedagogerna beskriver att barnen har möjlighet till kan vara att själva bestämma utevistelse på för- eller eftermiddag och möjligheten att delta i massage- eller sagogrupp. Johansson och Johansson (2003) beskriver ytterligare en barnsyn som de kallar, *det förnuftiga barnet*. Detta synsätt visar att de vuxna har tillit till barnens förmåga att själva resonera sig fram till bra beslut, genom att olika val presenteras för dem som en hjälp på vägen.

Flera pedagoger nämner också leken som en viktig del i inflytandet. Sheridan & Pramling Samuelssons (2001) studie visar på att barn själva upplevde att de mestadels fick bestämma i leken där de vuxna inte var närvarande och kunde påverka. Barnen tyckte således att de kunde få bestämma när de vuxna inte var en del i sammanhanget.

Några pedagoger poängterar att det är viktigt med en fast struktur på förskolan. Många barn bestämmer för mycket hemma menar man och därför är det viktigt med en fast hand och en hjälp med att se sitt eget bästa. Lenz Taguchi & Åberg (2005) menar dock att delaktighet inte handlar om att vi överlämnar allt ansvar till barnen, istället måste vi försöka förstå hur vi kan göra för att bjuda in barnen att tänka tillsammans med oss.

De intervjuade pedagogerna tycker att barnen påverkar verksamheten hela tiden. Barnperspektiv handlar om pedagogers grundsyn i att förstå det barnet uttrycker som

meningsfullt, enligt Johansson och Pramling Samuelsson (2003). Barnperspektivet handlar om att ha kunskap samt vara lyhörd för barns uttryck. Det är viktigt att som pedagog se sin del i detta sammanhang eftersom man alltid omger barnen.

6.2 Demokrati och barns inflytande

Några pedagoger diskuterade balansen mellan att låta barnen ha inflytande, samtidigt som den vuxne ändå måste få vara den som i slutändan bestämmer. Lenz Taguchi & Åberg (2005) behandlar begreppen makt och ansvar där de menar att de vuxna måste vara medvetna om hur stark påverkan de har på barnens vardag.

En pedagog beskrev problematiken med att ge yngre barn inflytande. Svårigheten ligger i att de inte har förmågan att uttrycka sig verbalt. Dahlberg, Moss & Pence (1999) skriver att barnet är en medborgare med rättigheter. Rättigheter som barnet kan åta sig allt eftersom hon eller han blir kapabel. Det lilla barnet bör således förstås och erkännas som en medlem i samhället.

Samtliga pedagoger menar att barns inflytande diskuteras med jämna mellanrum, dock ej som ett specifikt ämne utan det kommer upp i andra diskussioner som till exempel handlar om temaarbeten och den fria leken. De berättar också att de kontinuerligt möblerar om på förskolan för att tillgodose barnens behov. Lenz Taguchi & Åberg (2005) skriver att orden demokrati och delaktighet är ord som behöver diskuteras, eftersom de kan förstås på många olika sätt. Orden behöver vändas och vridas, prövas och omprövas för att en förståelse för hur vi ska "göra" dem, ska komma till stånd. Demokrati är inte något vi kan lära barnen, utan är något som vi lever och bygger tillsammans med barnen i en ständigt pågående utveckling, menar författarna.

I pedagogernas utsagor kring inflytande och delaktighet går det att utläsa Fritzell (2003) tre definitioner kring begreppet demokrati. Vi kommer här att beskriva dem vart och ett utifrån pedagogernas beskrivningar av sin verksamhet.

6.2.1 Participativ demokrati

Pedagogerna beskriver hur de ger barnen möjligheter till inflytande genom att ständig eller ofta ge dem olika alternativ eller valmöjligheter. Fritzell (2003) beskriver en demokratisyn som han kallar participativ demokrati. I denna demokratiuppfattning får människor utrymme att i hög utsträckning diskutera och debattera inför olika beslut. En pedagog beskriver till exempel hur barnen fått rösta genom handuppräckning. I skolverkets nationella utvärdering av förskolan (2004) kallar man detta för ett formellt inflytande, där inflytandet har

sammanträdesliknande karaktär. Motsatsen till detta är det informella inflytandet, där barnens idéer och intressen utgör grunden för verksamheten.

Barnen får också prova på att ta olika ansvar som till exempel hålla i en samling berättade några pedagoger. Lenz Taguchi & Åberg (2005) skriver att det blir svårt för barnen att förstå demokratiska metoder om de aldrig ges möjligheten att samarbeta och ta ansvar för de egna handlingarna.

6.2.2 Representativ demokrati

Verksamheten planeras ibland tillsammans med barnen, enligt de intervjuade, men oftast handlar det istället om att man fångar upp barnens intressen och utifrån det skapar till exempel ett tema. Det finns dock en problematik med detta. En pedagog menar att även om barn ges möjlighet att välja fritt eller komma med idéer, väljer de ändå sådant som pedagogen tidigare gjort tillsammans med barnen. Liknande tankar har Lenz Taguchi & Åberg (2005) när de diskuterar fri lek och fritt skapande. Även om vi kallar det för fri lek så är det ändå vi som sätter upp ramarna för när och hur detta är möjligt. Författarna menar också att pedagogerna har makt över vad barnen kan och inte kan göra. Det är således också de som har makten att ge eller ta ifrån barnen möjligheter till inflytande, när det gäller utformning av verksamheten.

Vidare menar författarna att vi inte kan ge barnen ansvaret för planeringen och organisationen av verksamheten, i stället måste man som pedagog "ta hand" om barnens idéer och omvandla dem till ansvarsfull pedagogik. Dessa tankar kan man koppla till Fritzells (2003) representativa demokratiuppfattning. I denna uppfattning har man ombud som är utsedda att representera och driva frågor framåt. Eftersom pedagogerna pratar mycket om att fånga upp barnens intressen blir pedagogen således ett ombud i förskolans demokrati.

På en av förskolorna hade man också så kallade matråd. Där fick några barn från varje avdelning, tillsammans med ekonomibiträdet, utforma matsedelns innehåll. Även detta exempel kan ses som en representativ demokrati då barnen blir ombud för sina kompisar på avdelningen.

6.2.3 Deliberativ demokrati

Utvärderingar tillsammans med barnen framkom i en intervju. Utvärdering kan vara en form av deliberativ demokrati. Enligt Fritzell (2003) handlar denna demokratiform om att ge individer möjlighet för reflektion över olika alternativ i fråga om beslutsfattande. Det handlar också om möjligheten att lyssna och ge sin åsikt innan man fattar beslut i någon form. Att låta barnen utvärdera verksamheten kan vara ett sätt att öka deras inflytande men det är inte

särskilt vanligt visar Skolverkets nationella utvärdering av förskolan (2004). Det går däremot inte i pedagogernas berättelse att urskilja direkta arbetsformer som bygger på deliberativa kvalitéer. Det vill säga där det blir viktigt med ett lärande genom gemensamma samtal där olika perspektiv får komma fram. Man hittar inga direkta arbetsformer där pedagogerna försöker bjuda in barnen att tänka tillsammans med dem.

6.3 Hinder och möjligheter till barns inflytande i förskolan

Alla de intervjuade pedagogerna tycker att det är positivt att arbeta med barns inflytande och menar att barnen genom detta blir trygga i sig själva. De menar också att detta stärker självkänslan hos barnen. I barnombudsmannens årsrapport (2006) menar man att självkänslan stärks genom att barn får känna delaktighet och inflytande samt att man genom detta känner sig mycket värd som människa. När någon lyssnar på mina åsikter och tar mig på allvar känner jag mig som person respekterad och detta ökar på sikt tilltron för demokrati. Demokrati måste få upplevas för att kunna leva vidare i samhället allt enligt barnombudsmannen (2006).

Eftersom samtliga pedagoger är positivt inställda till barns inflytande i förskolan, finns det egentligen inga nackdelar utan istället handlar det om hinder av olika slag. De intervjuade nämner de stora barngrupperna som ett exempel på detta. De hinner inte alltid lyssna och ge den tid de önskar till barnen. De stora barngrupperna är också ett hinder som nämns i skolverkets studie *Förskola i brytningstid* (2004) där man till och med menar att förskolans verksamhet är mer strukturerad nu än tidigare.

Några pedagoger nämner som ett problem att barn fastnar i vissa lekar och behöver hjälp att komma vidare. Lenz Taguchi & Åberg (2005) menar att det är pedagogens uppgift att väcka lusten och nyfikenheten hos barnen till att söka ny kunskap.

De flesta tyckte att de behövde lite mer fortbildning inom området delaktighet och inflytande för att säkrare jobba vidare med detta. I skolverkets nationella utvärdering (2004) påvisas att barns inflytande är ett prioriterat område i många kommuners skolplaner, men samtidigt uttalas en osäkerhet och många menar att man inte kommit särskilt långt i förhållande till läroplanens mål. Ett annat problem kan vara att barns inflytande är ett område i läroplanen som utmärks av nytänkande och många förskolor saknar helt enkelt erfarenhet kring hur man kan arbeta med dessa frågor.

7. Diskussion

Slutligen vill vi i vårt arbete analysera vårt metodval samt se om vi fått svar på våra frågeställningar.

7.1 Metoddiskussion

Vi känner oss nöjda med vår kvalitativa undersökning. På båda förskolorna möttes vi av positiva och entusiastiska pedagoger som gärna deltog i våra intervjuer, även om somliga kände lite obehag av att bli bandade. Detta var dock något som vi endast märkte av i början av intervjuerna. Från början var vår tanke att göra enskilda intervjuer, men efter önskemål på en förskola om att få vara två och två, bestämde vi oss för att testa det. I efterhand är vi väldigt glada att vi gjorde det eftersom det ledde till innehållsrika diskussioner och uttömmande svar. Med denna metod blev också intervjuerna mer som spontana samtal vilket också var målet med våra semi – strukturerade intervjuer.

Våra intervjufrågor var bra men efterhand märkte vi att flera av dem liknade varandra och därför kunde man ibland uppleva att frågan redan var besvarad. Frågornas utformning gjorde också att vi fick stora uttömmande svar i början av intervjun men kortare på slutet.

Vårt val av att göra åtta intervjuer på två stora förskolor kändes tillräckligt och vi tror inte att bilden hade blivit mycket annorlunda om vi hade gått ut till fler förskolor. Resultatdelen, tror vi, ger en ganska generell bild av hur barnens inflytande ser ut på förskolan idag.

7.2 Vilka föreställningar har pedagoger kring barns inflytande i förskolan?

Hur arbetar man praktiskt med barns inflytande på förskolan?

Det råder ingen tvekan om att inflytande är ett viktigt område i verksamheten ute på våra förskolor. Däremot finns det flera olika typer av inflytande. Det vanligaste inflytandet som vi kunde se, handlade om att barnen fick göra val av olika former, val av kläder, val av aktivitet och så vidare. Med detta arbetssätt ger man barnen inflytande men det är ändå de vuxna som i stor utsträckning sätter upp ramarna.

En annan form av inflytande handlade om att man lyssnade och iakttog barnen och utifrån det planerade verksamheten. Detta är ett bra sätt menar till exempel de som arbetar med de yngsta barnen eftersom de inte kan uttrycka sig verbalt. De pedagoger som pratade om att lyssna och iaktta var också de som menade att de ändrade om i planeringen och även kunde möblera om på avdelningen för att tillgodose barnens behov. Detta tycker vi visar på en

stor tilltro till barnens förmågor och intressen. Dessa pedagoger anser vi har en barnsyn som stämmer väl överrens med den barnsyn som mycket av vår litteraturredel kretsar kring. Kanske är det så att denna tilltro till barns förmågor kräver en pedagog som är väldigt trygg i sin yrkesroll. Detta tillvägagångssätt kräver också ett öppet och analyserande arbetslag som hela tiden utgår ifrån barnet.

Andra former av inflytande som kom fram handlade om utvärdering tillsammans med barnen och om matråd där representanter från avdelningen fick möjlighet att bestämma matsedeln.

Samtliga pedagoger tyckte att ämnet var intressant men flera av dem diskuterade också problematiken kring vad som är lagom inflytande. Hur mycket och vad de ska få vara med och bestämma? Ett annat problem eller hinder som också kom fram handlar om tidsbrist och för stora barngrupper. Vi tror att många pedagoger idag ständigt känner en kamp mot klockan. De har också stora krav på sig själva och känner press att kunna genomföra allt som är planerat. Vi upplever också att många har svårt att omprioritera verksamheten efter barnens intressen och önskemål. Många kan nog känna en osäkerhet kring hur man får alla barn att känna sig delaktiga. Följden kan då bli att det är enklare att köra på med sin egna förutbestämda planering.

Som vi nämnde upplevde vi att pedagogerna arbetar mycket med barns inflytande men vår uppfattning är att de inte riktigt gör det medvetet. Det kändes som att våra intervjuer hjälpte dem att sätta ord på inflytandet och att reflektera över verksamheten.

Det är också intressant tycker vi att ingen av de intervjuade nämnde ordet demokrati under intervjuerna. Ingen av dem pratade heller om barns inflytande som något som är viktigt för barnens framtida roll i samhället. Vi menar att det är viktigt att barnen känner tilltro till demokrati redan på förskolan. I resultatet framkom många tydliga exempel på demokrati, vilket gör att vi med all säkerhet tror att dessa barn i framtiden kommer känna att de kan påverka sin situation i samhället.

I vår litteraturredel har vi redogjort för tre olika demokratiuppfattningar. Samtliga uppfattningar kunde vi mer eller mindre relatera till i vår resultatdel. Dock fanns det väldigt lite kopplingar till den deliberativa demokratin som handlar om att ge individer möjlighet för reflektion över olika alternativ och perspektiv. Det handlar också om möjligheten att lyssna och ge sin åsikt innan man fattar beslut i någon form. Vi har endast funnit denna demokratiuppfattning i ett exempel under vårt resultat, nämligen det som handlade om att utvärdera tillsammans med barnen. Vår uppfattning är att barn bör få större utrymme när det

gäller att tycka till om den verksamhet som de befinner sig i hela dagarna. Visst är det väl av stor betydelse för pedagogen att få veta vad barnen anser om verksamheten?

7.3 Fortbildning en förutsättning för att synliggöra barns inflytande?

När vi började söka litteratur i ämnet barns inflytande i förskolan, märkte vi ganska snart att utbudet var begränsat. Det vi hittade handlade ofta om elevinflytande i skolan. Eftersom skolverkets nationella utvärdering av förskolan nämner barns inflytande som ett prioriterat mål i många kommuner tycker vi att det är lite märkligt att det finns så lite tidigare forskning i ämnet. Många av våra intervjuade pedagoger uttryckte också önskemål om fortbildning för att på ett säkrare sätt kunna arbeta vidare med barns inflytande. Inflytandet finns på förskolorna men man diskuterar det inte som ett ämne i sig, utan som en självklar och naturlig del i verksamheten. Vi tror att pedagogerna redan har svaret på hur man ska arbeta med inflytande, däremot upplever vi att de saknar ett djupare perspektiv kring varför.

7.4 Fortsatt forskning?

Som vi nämnde ovan är utbudet av tidigare forskning och litteratur kring barns inflytande i förskolan något begränsat, därför tycker vi självklart att det behöver skrivas mer i ämnet. Detta tror vi är nödvändigt för att kunna inspirera och intressera pedagoger till ett annorlunda arbetssätt.

Vi valde att fördjupa oss kring pedagogers tankar och förhållningssätt i ämnet. Ett annat tillvägagångssätt kan till exempel vara att utgå ifrån barnen genom observationer eller intervjuer. Det hade också varit intressant med en jämförelse kring hur föräldrar ser på barns inflytande mot hur förskolan ser på det.

Källförteckning

- Arnér, Elisabeth (2006): *Barns inflytande i förskolan. Problem eller möjlighet för de vuxna?*
Örebro: Örebro universitet.
- Barnombudsmannens årsrapport (2006): *Röster som räknas: barns och ungas rätt till delaktighet och inflytande.* Stockholm: Barnombudsmannen, 2006.
- Bryman, Alan (2002): *Samhällsvetenskapliga metoder.* Malmö: Liber Ekomomi.
- Dahlberg, Gunilla, Moss, Peter & Pence, Alan (1999): *Från kvalitet till meningsskapande. Postmoderna perspektiv – exemplet förskolan.* Stockholm: HLS Förlag.
- Fritzell, Christer (2003): *Pedagogisk praktik som demokratiska samtal. Några steg mot en Praktisk - pedagogisk deliberationsmodell.* Växjö: Allkopia.
- Johansson, Eva & Johansson, Barbro (2003): *Etiska möten i skolan.* Stockholm: Liber
- Johansson, Eva, Pramling, Samuelsson (2003): *Förskolan - barnets första skola!*
Lund: Studentlitteratur.
- Kihlström, Sonja (1998): *Förskollärare – om yrkets pedagogiska innehåll.*
Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar (1997): *Den kvalitativa forskningsintervjun.* Lund: Studentlitteratur.
- Skolverket (2004): *Förskola i brytningstid. Nationell utvärdering av förskolan. Rapport 239.*
Stockholm: Liber distribution.
- Skolverket (2006): *Läroplan för förskolan - Lpfö 98.* Stockholm: Fritzes.
- Åberg, Ann & Lenz Taguchi, Hillevi (2005): *Lyssnandets pedagogik – etik och demokrati i pedagogiskt arbete.* Stockholm: Liber.
- Vaihinien.E. (2004): *Det handlar om demokrati - om konsten att öka barns inflytande över kommunala beslut.* Stockholm: Rädda barnen.

Hej!

Vi är två lärarstuderande med inriktning mot förskolan, som nu skriver på vårt examensarbete. Vårt arbete handlar om barns inflytande i förskolan.

För att få ett bra underlag för vår studie skulle vi verkligen behöva er hjälp. Vår tanke är att utföra fyra intervjuer med personal på er förskola, där ni får svara på ett fåtal frågor i ämnet.

Inom den närmsta tiden kommer vi att ta kontakt med er för att förhoppningsvis få ert samtycke och hitta en tid som passar för intervjun.

Er medverkan är värdefull!

Mvh
Hanna Arningsmark och Camilla Meijer

Intervju-guide

Vad innebär barns inflytande i förskolan för dig?

Vad tar ni upp när eller om ni diskuterar barns inflytande i arbetslaget?

På vilket/vilka sätt ger du barnen möjlighet till inflytande?

I vilka sammanhang kan barnen vara med och bestämma?

Vad i verksamheten tycker du barnen bör ha inflytande över?

Brukar ni planera verksamhetens innehåll tillsammans med barnen?

Kan du berätta om något där barnen varit med och påverkat?

Känner du att du skulle behöva mer kunskap för att säkrare kunna arbeta med barns inflytande?

Vad tycker du att det finns för nackdelar med barnens inflytande i förskolan?

Vad tycker du att det finns för fördelar med barnens inflytande i förskolan?